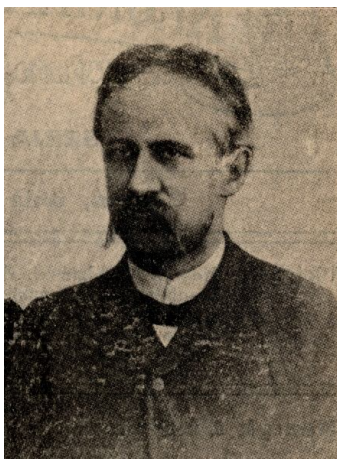

ANTONI CHUDZIŃSKI (1849-1907)

Urodził się 14 czerwca 1849 roku w Zdzieżu (obecnie w granicach miasta Borek) w ówczesnym powiecie koźmińskim. Był synem Wincentego, nauczyciela i Florentyny z Pawlickich. Miał trzy siostry. Uczył się w szkole powszechnej w Zdzieżu, pobierał też nauki u ojca. Do szkół średnich uczęszczał w Śremie (1861-1863) i Ostrowie Wlkp. (1863-1867). Za udział w obchodach rocznicy powstania listopadowego wydano go ze szkoły. Wrócił do Śremu i tam został członkiem tajnego Koła Samokształceniowego „Marianie”.

Jako czternastoletni chłopiec, na wieść o wybuchu powstania styczniowego, podjął próbę przedostania się na teren Kongresówki. W czasie przeprawy przez granicę został schwytany przez żandarmów pruskich i odstawiony do domu. W 1869 roku w Śremie zdał egzamin dojrzałości. Na Uniwersytecie Wrocławskim rozpoczął studia filologii starożytnej. W latach 1869-1874 był członkiem Towarzystwa Literacko-Słowiańskiego.

Służbę wojskową odbył w poznańsko-żagańskim pułku artylerii polowej we Wrocławiu w 1870 roku. Uczestniczył w wojnie francusko-pruskiej, w marszu na Paryż, w oblężeniu stolicy Francji, w marszu do granicy szwajcarskiej. Wróciwszy, kontynuował studia we Wrocławiu, które ukończył w 1874 roku.

W latach 1874-1878 był nauczycielem domowym u generała Taczanowskiego w Choryni, a następnie w domu bankiera Epsteina w Warszawie. Tu zapoznał się z ówczesnym światem intelektualnym, przedstawicielami nauki, literatury i sztuki. Stamtąd datuje się jego przyjaźń z lekarzem warszawskim dr Markiewiczem, późniejszym teściem Artura Oppmana (Or-Ot'a). Kontakt osobisty ze sferami naukowymi i literackimi Warszawy utrzymywał do końca życia, od czasu do czasu jeżdżąc do stolicy. Świadczą o tym również jego publikacje.

W 1878 roku złożył we Wrocławiu egzamin na nauczyciela gimnazjalnego z łaciny i greckiego, historii i francuskiego. Pracę w zawodzie rozpoczął jako nauczyciel pomocniczy w Wejherowie i Grudziądzu, a od 1879 roku jako etatowy nauczyciel w Brodnicy – łacina, greka i język francuski. Do 1901 roku prowadził także nadobowiązkowe nauczanie języka polskiego. Przez wiele lat był opiekunem tajnej organizacji filomackiej, działającej na terenie szkoły. Do użytku uczniów zgromadził w bibliotece gimnazjum polski księgozbiór. W sprawie uzyskania dalszych książek korespondował z Józefem Ignacym Kraszewskim (1879). Przez szereg lat pełnił także obowiązki zaprzysiężonego tłumacza języka rosyjskiego na obwód rejencji kwidzyńskiej. W 1894 roku nadano mu tytuł profesora, a w cztery lata później radcy gimnazjalnego.

W 1880 roku ożenił się ze Stanisławą Zielińską z Komorowa, w powiecie brodnickim, córką powstańca, a krewną poetę Gustawa Zielińskiego, autora „Kirgiza”. W Brodnicy działał do końca

życia jako wychowawca młodzieży, pisarz pomorski i opiekun ludności polskiej. Często pisywał w imieniu tej ludności prośby i skargi na administrację rosyjską, nawet do samego cara. Posiadał szeroką wiedzę z zakresu filologii klasycznej, orientalistyki bliskiego wschodu, historii, zajmował się zagadnieniami matematyki i astronomii. Był cenionym socjologiem i pedagogiem.

Pomorze, Prusy Królewskie, Wielkopolskę i częściowo Prusy Wschodnie znał dokładnie pod względem topograficznym i personalnym, przebywszy je pieszo w czasie wakacji. Mając szerokie zainteresowania naukowe, ogłaszał pod własnym nazwiskiem, niekiedy monogramem A. C. B.W., lub kryptonimami: Romuald Łazęga, Alethageras, w pismach polskich, niemieckich, rosyjskich, także oddzielnie, prace swoje z dziedziny dziejów starożytnych, historii szkolnictwa, regionalizmu historyczno-krajoznawczego, a także polityki. Główne jego prace z pierwszego działu: *Thanatos, czyli śmierć i życie pośmiertne u dawnych Greków, studium mitologiczno-archeologiczne* (Lwów 1886, niem. 1907), *i Starożytność w świetle najnowszych badań* (Warszawa 1898), *O przyczynach upadku cesarstwa rzymskiego* (Lwów 1902), *Prądy religijne w społeczeństwie rzymskim II i III w. po Chr.* (Kraków 1905), *Prace regionalne dotyczą Brodnicy i ziemi chełmińsko-michałowskiej: Ludność polska ziemi chełmińsko-michałowskiej* (Warszawa 1900), *Brodnica między r. 1819 a 1863. Szkic kulturo-historyczny według opowiadania żyjącego jeszcze świadka* (Toruń 1898), *Brodnica w XVIII w.* (Warszawa 1903), *Powiat brodnicki w świetle najnowszych badań* (Warszawa 1901), *Cech krawiecki w Brodnicy* (Warszawa 1897). Pisał też rozprawy o szkołach gimnazjalnych, oraz broszury polityczne (1891) pt. *Kwestia polska w Prusiech i Nasza polityka*, które popierały ugodową politykę kół poselskich w Berlinie, zwalczaną przez ogół społeczeństwa polskiego. Pisywał do „Wisły” i „Wędrowca”, dla rocznika „Muzeum”, „Biblioteki Warszawskiej”, „Ateneum” i innych czasopism. W jedynej opublikowanej noweli *Ignas* opisał bismarckowskie rugi ludności polskiej w 1882 roku.

Zmarł 18 marca 1907 roku, pochowany został na cmentarzu w Brodnicy.